

6. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Держ. комітет статистики України. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2008. – 572с.
7. Медынский В.Г. Реинжиниринг инновационного предпринимательства / Медынский В.Г., Ильдомедов С.В. под ред. В.А. Ирикова. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 414 с.
8. Lundvall B.-A. (ed). National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning. — L.: Pinter Publishers, 1992.
9. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective // Cambridge Journal of Economics. — 1995. — Vol. 19, № 1.
10. Nelson R. (ed). National Innovation Systems. A Comparative Analysis. — Oxford: Oxford University Press, 1993.
11. Антохина Ю.А. Мониторинг реализации инновационной стратегии ВУЗа : Автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. – СПб. : ГУАП, 2006. – 27 с.
12. Армстронг Г. Маркетинг. Загальний курс. / Армстронг Г., Котлер Ф. ; [Пер. з англ.] – 5-е вид. – М. : Видавничий дім «Вільямс», 2001. – 608 с.

Надійшла 19.05.2010

УДК 330. 322.012

І. Ю. БЕРЕЖНА

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті досліджено вплив держави на інвестиційну діяльність. Визначено принципи формування та реалізації державної інвестиційної політики. Запропоновано шляхи забезпечення активізації інвестиційного процесу та напрями підвищення ефективності державної інвестиційної політики в Україні.

The article studies the state's influence upon investment activity. The principles of the investment's policy formation and realization are defined. The ways of investment intensification and trends of the state's investment policy increase in Ukraine are suggested.

Ключові слова: держава, інвестиції, інвестиційна діяльність, державне регулювання, державна інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Поняття "держава" виникло на певному еволюційному етапі розвитку цивілізації в якості об'єктивної реальності внаслідок генезису природних закономірностей існування соціальної форми суспільства. Сьогодні держава є політичною регуляторною інституцією, що має публічну владу та спеціалізований апарат регулювання суспільних відносин. Наряду із завданнями підтримки порядку, законності, організації оборони та іншими функціями, держава, протягом всієї історії свого існування, здійснює ряд заходів з організації та управління економікою, планування та регулювання відповідних процесів. Саме держава як один з найсильніших інститутів посідає найважливіше місце у спрямуванні економічного розвитку національної економіки.

Вплив держави на економічні процеси являє собою органічну єдність державного регулювання економіки та державного підприємництва, що дозволяє цілеспрямовано впливати на поведінку учасників ринкових відносин та організувати діяльність суб'єктів економіки у сфері суспільного виробництва та сферах, що забезпечують зростання показників конкурентоспроможності країни. Держава є найпотужнішим захисником національних інтересів та активно впливає на розвиток ринкової інфраструктури в усіх сферах економічної діяльності суспільства.

Тому сьогодні надзвичайно актуальним є питання безпосередньої участі держави в інвестиційному процесі в умовах необхідності мобілізації інвестиційного потенціалу, забезпечення прозорості інвестиційного процесу, активізації інвестиційної діяльності, з метою структурної перебудови національного господарства та досягнення економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням державного регулювання інвестиційної діяльності, особливостям формування державної інвестиційної політики, проблемам державного стимулювання інвестиційної діяльності в Україні та поліпшенню її інвестиційного клімату приділили значну увагу у своїх дослідженнях відомі науковці: І. Бланк, Т. Зозуля, О. Шевчук, Н. Рогожин, Р. Шуляр, А. Музиченко, А. Пересада, М. Якубовський, О. Козак, О. Василик, Г. Марченко та інші. Проте серед авторів немає єдиного підходу щодо оцінки економіко-правового механізму регулювання інвестиційної діяльності державою та деякі питання щодо пріоритетних напрямів спрямування державної інвестиційної політики потребують деталізації.

Метою статті є аналіз економіко-правового механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні та визначення пріоритетних складових державної інвестиційної політики.

Викладення основного матеріалу. Сучасні умови розвитку України, що характеризуються спрямованістю на європейську інтеграцію, поглибленням демократизації, високим рівнем інформатизації

потребують існування дієвих та ефективних механізмів державного управління. І особливо актуально це для інвестиційної діяльності, оскільки саме ефективна державна інвестиційна політика є однією з найголовніших умов технічного оновлення та піднесення виробництва, реформування національної економіки, зростання добробуту населення тощо. Розвиток інвестиційної діяльності, спрямований на створення привабливого інвестиційного середовища та суттєвого нарощування обсягів інвестицій є пріоритетним завданням в умовах ринкових перетворень.

В Україні правове забезпечення інвестиційної політики було започатковано у 1991 р. Законом України «Про інвестиційну діяльність». Зокрема, інвестиційний процес у державі регулюють більш ніж 100 законів та інших нормативних актів, а саме: Закони України «Про цінні папери та фондовий ринок» (2006 р.), «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» (1996 р.), «Про приватизацію державного майна» (1992 р.), «Про господарські товариства» (1991р.), «Про валютне регулювання» (1997 р.), «Про оподаткування прибутку підприємств» (1994 р.), «Про страхування» (1996 р.), «Про банки та банківську діяльність» (2000 р.), «Про фінансовий лізинг» (1997 р.), «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (2001 р.); Укази Президента України «Про концепцію амортизаційної політики» (2001 р.), «Про додаткові заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України» (2001 р.); розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості України» (2001 р.) та ін.

Так, з метою вдосконалення державного управління інвестиційною діяльністю в Україні та прискорення структурної перебудови економіки було визначено основні положення інвестиційної політики держави у Постанові Кабінету Міністрів України № 384 (1995 р.), якою затверджено «Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки» [1] та в Указі Президента України «Про заходи щодо реформування інвестиційної політики в Україні» (1996 р.) [2].

В основу державного регулювання інвестиційної діяльності було покладено наступні принципи, а саме: запровадження системи страхування інвестицій, поступова децентралізація інвестиційного процесу, збільшення обсягів власних коштів суб'єктів господарювання у фінансові інвестиційні програми, вдосконалення нормативно-правової бази, розширення змішаного фінансування інвестиційних програм, перенесення центру ваги з безповоротного бюджетного фінансування у виробничій сфері на кредитування, здійснення контролю державними організаціями за цільовим використанням централізованих інвестицій, виділення бюджетних коштів для реалізації державних програм, що спрямовані на здійснення структурної перебудови економіки, надання переваги раніше розпочатому будівництву, технічному переобладнанню та реконструкції діючих підприємств, фінансування об'єктів, будівництво яких починається за рахунок бюджетних коштів [1].

Щодо формування програм перспективного планування розвитку інвестиційної діяльності, то основні напрями інвестиційної політики було визначено згідно з Указом Президента України «Про Основні напрями інвестиційної політики на 1999—2001 роки» (1999 р.). До них, насамперед, відносяться покращення інвестиційного клімату та збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, підвищення їх ефективності за рахунок розв'язання наступних першочергових завдань: уточнення пріоритетних напрямів залучення інвестицій і підвищення їх ефективності, удосконалення амортизаційної політики, використання державних інвестиційних ресурсів, надання державної підтримки суб'єктам господарювання, запровадження механізмів стимулювання довгострокового кредитування виробництва комерційними банками, удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності та ін [3].

Що стосується іноземних інвесторів, то їх діяльність на території України регулюється Законами України «Про режим іноземного інвестування» (1996 р.), «Про правовий статус іноземців» (1994 р.), «Про захист іноземних інвестицій в Україні» (1991р.).

Так, у Законі України «Про режим іноземного інвестування» (1996 р.) визначені особливості режиму іноземних інвестицій на території країни. Згідно з Законом спеціальний режим інвестиційної діяльності може бути встановлений на територіях вільних (спеціальних) економічних зон, створення яких є одним з елементів інвестиційної політики, що надає можливість на основі збільшення надходжень інвестиційних ресурсів, в тому числі і іноземних, до окремих регіонів України сприяти прискоренню їх економічного розвитку, залученню та впровадженню нових технологій, покращенню використання природного потенціалу тощо [4].

Для покращення інвестиційного іміджу країни та для створення сприятливих умов діяльності іноземним інвесторам у 2005 р. було створено Український центр сприяння іноземному інвестуванню. Основними завданнями Центру є: розроблення та втілення в життя заходів, що сприяють формуванню позитивного інвестиційного іміджу країни та її регіонів, інформування іноземних інвесторів щодо умов підприємницької та інвестиційної діяльності, інвестиційних можливостей України та її регіонів, надання допомоги регіонам у практичному їх застосуванні, підготовка пропозицій щодо стимулювання інвестиційної діяльності іноземних інвесторів, усунення перешкод в їх здійсненні, представлення інвестиційного потенціалу України за кордоном [5].

З 2005 р. також почало функціонувати Державне агентство України з інвестицій та інновацій, що є уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності, робота якого

координується та спрямовується Кабінетом Міністрів України. Основним завданням даної установи є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційного розвитку, створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, а також координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності [6].

Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку було утворене Постановою Кабінету Міністрів України № 48 від 28.01.2009 р. [7]. Агентство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Основними завданнями Агентства є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері сприяння іноземному інвестуванню; сприяння реалізації проектів з іноземними інвестиціями; розроблення проектів та цільових планів інвестиційного розвитку територій; удосконалення нормативно-правової бази з питань іноземного інвестування. Передусім, Національне агентство України з іноземних інвестицій та розвитку працює на створення позитивного інвестиційного іміджу країни та здійснює активну роботу із залучення іноземних інвестицій для реалізації проектів, які є стратегічно важливими для економіки держави.

В Україні також функціонує Національне агентство з питань розвитку та європейської інтеграції. Агентство здійснює міжвідомчу координацію з питань міжгалузевого економічного та соціального співробітництва України з Європейським Союзом, бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями, міждержавними і регіональними організаціями, кредитно-фінансовими установами іноземних держав, їх угрупованнями з метою залучення кредитів, грантів, міжнародної технічної допомоги, іноземних інвестицій, та здійснює контроль за ефективністю використання залучених іноземних інвестиційних ресурсів, відповідно до наданих йому повноважень координує діяльність органів виконавчої влади і суб'єктів господарювання у цій сфері діяльності.

Отже, як ми бачимо, останнім часом в Україні було ухвалено ряд важливих нормативних документів та створено відповідні установи державного рівня, що регулюють інвестиційну діяльність та сприяють її подальшому розвитку.

Міждержавні угоди «Про сприяння та взаємний захист інвестицій» є важливими правовими документами, які регулюють взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності та є гарантом надання справедливого статусу інвестиціям і захисту їх на території іншої держави. Такі угоди підписані Україною більш ніж з 50 країнами світу, що свідчить про активізацію інвестиційної діяльності в цілому та досягнення країною позитивних змін в її економічному та соціальному розвитку. Дані угоди є типовими, проте укладені з кожною конкретною державою вони містять свої особливості.

Важливе значення серед нормативного регулювання інвестиційних процесів на регіональному рівні мають договори, укладені в рамках СНД. Базовим документом тут є укладена Радою глав держав СНД у грудні 1993 року Угода «Про співробітництво в сфері інвестиційної діяльності» [8]. Відповідно до даної Угоди сторони домовилися про співробітництво в розробці та здійсненні інвестиційної політики відносно своїх господарських суб'єктів, а також господарських суб'єктів держав, що не є учасниками угоди та міжнародних організацій з метою забезпечення взаємного захисту інтересів сторін в цій сфері.

На розвиток інфраструктури інвестиційної діяльності та створення привабливого інвестиційного клімату з метою забезпечення сталого економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення спрямована «Програма розвитку інвестиційної діяльності до 2010 року» [9], яка поширюється на всі види інвестицій, в тому числі і іноземні.

Основні завдання даної Програми у сфері створення привабливого інвестиційного середовища для приватного непозичкового капіталу окреслені наступним чином: дерегулювання підприємницької діяльності та лібералізація ділової активності; забезпечення прозорості процедур прийняття рішень центральними та місцевими органами виконавчої влади; завершення формування стабільної нормативно-правової бази, яка б ґрунтувалася на принципах рівності всіх інвесторів; удосконалення механізмів управління корпоративними правами, в тому числі тими, що належать державі, посилення захисту прав дрібних акціонерів; підвищення ефективності процедур банкрутства; забезпечення подальшого реформування податкової системи, в тому числі шляхом зниження податкового навантаження, оптимізації та підвищення прозорості процедури адміністрування податків, безумовного додержання прав платників податків; підвищення інвестиційної привабливості об'єктів приватизації; подальше проведення адміністративної реформи з метою вдосконалення та підвищення ефективності державного управління, усунення бюрократизму та проявів корупції; зміцнення банківської системи України, сприяння концентрації банківського капіталу, практичне запровадження іпотечних механізмів; поживлення інвестиційної діяльності у спеціальних економічних зонах; прийняття судової реформи та безумовному виконанню судових рішень; створення додаткових стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі української економіки.

Щодо сфери розвитку інвестиційної діяльності держави Програма пропонує наступне: усунення структурних деформацій в економіці України шляхом випереджаючого нарощування темпів розвитку споживчих галузей та сфери послуг; розширення і модернізацію транспортної інфраструктури, зокрема газотранспортної системи, створення умов для зростання обсягів транзитних перевезень, створення

національної мережі міжнародних транспортних коридорів на основі залучення інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури, дорожнього господарства, з використанням механізмів концесії та лізингу; сприяння збільшенню обсягу інвестицій у галузі зв'язку та телекомунікаційних послуг; стимулювання залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність.

Згідно з Програмою визначальним завданням державної політики в інвестиційній діяльності є створення рівних умов для ведення бізнесу та інвестування економіки України суб'єктами господарювання різних форм власності, здійснення процесу інвестування на прозорих та цивілізованих засадах, поліпшення структури інвестиційних джерел.

Необхідним для активізації інвестиційної діяльності в Україні відповідно до Програми є: вдосконалення рівня державного регулювання підприємницької діяльності та забезпечення стабільності відповідного законодавства, вдосконалення нормативної бази з питань реалізації прав власності, усунення неоднозначності трактування нормативно-правових актів та завершення судової реформи, запровадження ефективних методів корпоративного управління, завершення адміністративної реформи, забезпечення публічності та прозорості у прийнятті рішень органами влади, зниження податкового навантаження, забезпечення стабільності політичного середовища, сприяння розвиненості ринків капіталу, активізація діяльності зі створення позитивного іміджу країни.

Виконання даної Програми стане запорукою створення сприятливого інвестиційного клімату в країні та безперечно поліпшить привабливість України для іноземних інвесторів.

Як складова державного регулювання економіки інвестиційна політика реалізується шляхом використання регулятивних повноважень, що надані державним органам. Регулювання та відповідні його організаційно-правові засоби належать до системи державного впливу на інвестиційну діяльність та на економіку взагалі методами безпосереднього державного контролю та опосередкованими контрольними механізмами [10].

Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні обумовлений Законом України «Про інвестиційну діяльність» (1991 р.), яким, як зазначалося вище, було започатковано правове забезпечення інвестиційної політики в цілому [11].

Так, державне регулювання інвестиційної діяльності визначають: показники економічного і соціального розвитку України, республіканські та регіональні програми розвитку народного господарства, республіканські і місцеві бюджети, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності.

Державне регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

Управління державними інвестиціями здійснюється республіканськими та місцевими органами державної влади й управління та включає планування, визначення умов і виконання конкретних дій з інвестування бюджетних і позабюджетних коштів.

Основою для прийняття рішень про інвестування загальнодержавних бюджетних коштів є прогнози економічного і соціального розвитку України, схеми розвитку і розміщення продуктивних сил, цільові науково-технічні і комплексні програми, техніко-економічні обґрунтування доцільності таких інвестицій.

Взагалі, інвестиційну діяльність можна визначити суспільно корисною діяльністю, проте, здійснюючи її з метою отримання прибутку, інвестори не завжди враховують інтереси суспільства в цілому. Маючи на меті отримання максимального прибутку, інвестори можуть порушувати вимоги щодо якості продукції, робіт, послуг, що надаються іншим, збереження довкілля, раціонального використання природних ресурсів, дотримання умов будівництва, норм антимонопольного законодавства, підтримання конкурентного середовища на ринку інвестицій та утримання від недобросовісної конкуренції тощо.

І саме держава спроможна забезпечити реалізацію інвестиційної політики з урахуванням суспільних інтересів у рамках цілої країни.

Законом України "Про інвестиційну діяльність" (1991 р.) визначено основні напрями регулювання умов інвестиційної діяльності, а саме [11]: система податків з диференціацією суб'єктів і об'єктів оподаткування; проведення кредитної та амортизаційної політики, у тому числі шляхом прискорення амортизації основних фондів; державні норми та стандарти; антимонопольні заходи; роздержавлення і приватизація власності; надання фінансової допомоги у вигляді субсидій, дотацій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; політика ціноутворення; визначення умов коритування землею, водою та іншими природними ресурсами; проведення державної експертизи інвестиційних програм та проектів будівництва; тощо.

Щодо органів державного управління інвестиційною діяльністю, то в Україні даними суб'єктами є, перш за все, органи виконавчої влади, які є складовою частиною державного апарату.

Важливим кроком в інвестиційній політиці держави є поєднання гнучкого адміністративного регулювання та економічних методів стимулювання інвестиційної активності. При цьому у державі з ринковою економікою інвестиційний процес повинен базуватись, перш за все, на наступних принципах: взаємодія галузевих, регіональних і народногосподарських циклів інвестиційної активності, формування

ринкових важелів регулювання інвестиційних процесів, необхідність визнання довгострокових та середньострокових циклів інвестиційної діяльності, послідовність у здійсненні відповідних заходів та пріоритетність спрямування грошових ресурсів для реалізації інвестиційного процесу.

Вирішення внутрішньодержавних завдань, що стосуються вдосконалення управління фінансовими ресурсами є запорукою більш швидшого інтегрування України у світовий економічний простір в якості рівноправного з розвинутими державами партнера в опануванні потужних світових фінансових ринків.

Взагалі, до державних механізмів стимулювання активності інвестиційної сфери відносяться як розробка інвестиційної політики у загальнодержавному аспекті так і напрями грошово-кредитної політики, що орієнтована на збільшення пропозиції грошей з пріоритетами стимулювання емісії на кредитній основі, зменшення обсягів готівки та відсоткових ставок по кредиту.

Національний банк України здійснює грошово-кредитне регулювання економіки шляхом регулювання попиту і пропозиції на залучені кошти. Формами проведення грошово-кредитної політики Національного Банку є кредитна експансія та кредитна рестрикція. Вибір однієї з вищезазначених форм проведення грошово-кредитної політики залежить від стану розвитку економіки в цілому. Так, кредитну експансію доречно застосовувати в період економічного спаду, коли першочерговими завданнями є активізація кон'юнктури ринку, збільшення обсягів виробництва, підвищення рівня зайнятості тощо. Політика кредитної експансії включає зниження офіційних ставок Центральних Банків і розширення лімітів на їх облікові та ломбардні операції, зміну норми обов'язкових резервів кредитних установ, купівлю цінних паперів на відкритому ринку, збільшення купівлі комерційними банками іноземної валюти, скасування кількісних обмежень на кредити.

В умовах же економічного піднесення з метою запобігання надвиробництву застосовують політику кредитної рестрикції. Метою даної політики є запобігання економічної кризи та зниження темпів інфляції шляхом обмеження пропозиції грошей.

Інструментами впливу Національного банку України на інвестиційний процес є також регулювання норми обов'язкових або мінімальних резервів. Для комерційних банків норми обов'язкових резервів встановлюються у вигляді фіксованого відсотка від суми депозитів, що зберігаються на їх рахунках в Національному Банку. Комерційні банки за рахунок збільшення кредитних ресурсів розширюють кредитні операції та збільшують частку довгострокових кредитів.

Через Національний Банк держава проводить операції на фондовому ринку. Встановлюючи вигідні умови щодо власних цінних паперів для покупців, вона сприяє купівлі їх юридичними та фізичними особами, зменшуючи тим самим обсяги вільних грошей, які можуть бути спрямованими на кредитування інвестицій через банківську систему. І навпаки, зменшуючи вигідність державних цінних паперів, держава стимулює продаж їх юридичними та фізичними особами, у яких з'являються додаткові кошти, які і використовуються для фінансування інвестицій.

Взагалі, без ефективного розподілу фінансових ресурсів не може існувати та динамічно розвиватися сучасна економіка, і саме банки є тими важливими фінансовими інститутами, які забезпечують їх перерозподіл.

Банки, акумулюючи кошти, спрямовують їх на розвиток конкретних програм та надаючи кредити сьогодні, трансформують їх у майбутні прибутки. І саме ефективна державна інвестиційна політика відіграє важливу роль, впливаючи прямо пропорційно на інвестиційну складову фінансових потоків банків.

Передусім ефективна державна інвестиційна політика повинна базуватися на певних принципах, необхідних для досягнення максимального ефекту від її проведення.

Так, одним з найголовніших принципів реалізації інвестиційної політики є поєднання та координація всіх гілок влади. Разом із грошово-кредитною політикою, що спрямована на підвищення інвестиційної активності банківського сектору на інвестиційну діяльність доречно впливати податковою політикою, дієвою промисловою та структурною політикою, формуванням ефективної інфраструктури фінансового ринку тощо.

Що стосується промислової політики, то більшість підприємств сьогодні розвивається за рахунок внутрішнього інвестування і саме держава має захистити розвиток українського підприємництва, шляхом здійснення ряду заходів по залученню іноземних інвестиційних ресурсів. Необхідною передумовою ефективного направлення іноземних коштів є забезпечення інноваційного розвитку підприємств, ось чому інноваційна сфера має бути включена до загальнодержавної із забезпеченням державною підтримкою та фінансуванням пріоритетних напрямів науки.

Також важливим моментом є спрямованість оподаткування на стимулювання інвестиційної активності підприємств. Беручи до уваги досвід розвинутих країн щодо стимулювання інвестиційної діяльності, можна сказати, що на неї позитивний вплив здійснює диференційований підхід до надання цільових податкових знижок чи певних пільг.

Взагалі, одним із основних напрямів діяльності держави має стати створення принципово нової системи управління промисловістю, яка сприятиме розвитку та ефективному функціонуванню національних та транснаціональних корпорацій, фінансово-кредитних інститутів, які в свою чергу забезпечать довгострокове інвестування коштів.

Принцип системності теж є одним із принципів формування та реалізації державної інвестиційної політики. Переорієнтація фінансових потоків банків з короткострокового кредитування у довгострокове інвестування потребує стимулювання як інвестиційних операцій банків так і попиту та пропозиції на інвестиційні ресурси. Відволікання значних обсягів ресурсів на довготривалий період вимагає економічної стабільності та ефективного законодавчого захисту банків-інвесторів. Нестабільність законодавства може призвести до зниження прибутковості інвестиційних операцій для банків і підвищення вартості ресурсів для боржників. Все це необхідно враховувати при розробці системних механізмів стимулювання інвестицій [12, с. 152].

Наступним принципом є принцип адекватності, сутність якого полягає у врахуванні реальної економічної ситуації при проведенні відповідних заходів, направлених на стимулювання інвестиційної активності. Даний принцип повинен сприяти забезпеченню прийняття рішень для активізації інвестиційної діяльності з забезпеченням узгодження нормативних документів різних рівнів, врахуванням економічної ситуації у країні та реального розвитку окремих суб'єктів господарювання.

Принцип економічної ефективності також відіграє особливе значення при формуванні та реалізації державної інвестиційної політики, оскільки саме отримання максимально позитивного ефекту і є основною умовою здійснення інвестиційної діяльності. Для стимулювання активізації інвестиційної діяльності банків цей принцип реалізується через врахування як прямих так і непрямих затрат під час проведення інвестиційних операцій. Необхідним для реалізації цих потреб є створення кредитних бюро, застосування скорингових та рейтингових систем оцінки кредитоспроможності та платоспроможності всіх потенційних учасників інвестиційних процесів.

Безперечним є той факт, що активізація інвестиційних процесів має бути підкріплена діями держави, направленими на стимулювання довгострокового інвестування, зокрема на: проведення ефективної політики ресурсозбереження, переорієнтацію виробництва на випуск продукції, що користується споживчим попитом, побудову партнерських відносин між державою та суб'єктами підприємницької діяльності тощо.

Формування та ефективна реалізація інвестиційної політики комерційними банками залежить від забезпечення умов довгострокового інвестиційного кредитування, а саме: можливості надання довгострокових кредитів, охоплюючи важливі аспекти, такі як наявність ресурсної бази, здатність управління ризиками, забезпеченість позики; розміру регулятивного капіталу; сегментації ринку та очікуванні прибутковості як показника ефективної діяльності банку на інвестиційному ринку [12, с. 154].

Відповідний розмір регулятивного капіталу банку є однією з умов активізації довгострокового інвестиційного кредитування, оскільки саме від його величини і залежить максимальна сума кредиту, яка надається конкретному позичальнику і характеризується можливістю надання значних інвестиційних ресурсів на тривалий період часу.

Сьогодні ми є свідками певного стримання розвитку довгострокового інвестиційного кредитування в Україні. І перш за все це пов'язано з невисоким рівнем капіталізації банків. Тому, за умов існуючого дефіциту власних капіталовкладень, важливе значення має залучення зовнішніх джерел фінансування, а саме іноземних інвестицій.

Умовами забезпечення зростання обсягів надходження іноземних інвестиційних ресурсів до економіки країни є поліпшення макроекономічної ситуації та інвестиційного клімату в цілому. Це стосується, насамперед, зміцнення фінансового становища держави, включаючи зменшення внутрішнього та зовнішнього державного боргу, скорочення дефіциту державного бюджету, вдосконалення податкової системи, посилення економічної стабільності тощо.

Державі, в першу чергу, необхідно прийняти ряд заходів, спрямованих на формування в країні як загальних умов розвитку цивілізованих ринкових відносин, так і конкретно таких, що стосуються безпосередньо вирішення завдання залучення іноземних інвестицій. Першочерговими заходами загального характеру є: досягнення та забезпечення політичної стабільності та згоди між владними структурами різних рівнів з приводу пріоритетності вирішення загальнонаціональних питань розвитку України, перегляд податкового законодавства, надання податкових пільг банкам, вітчизняним та зарубіжним інвесторам, які здійснюють довгострокові інвестиції з тим, щоб забезпечити їм компенсування збитків від уповільненого обороту капіталу.

Також, з метою активізації залучення іноземних інвестиційних ресурсів доцільним є використання нових механізмів приватизації, таких як: продаж пакетів акцій на конкурсах та відкритих торгах, спрощення процедури придбання акцій шляхом інформування щодо умов акціонування та можливості заснування нових підприємств, продаж акцій на міжнародних фондових ринках, продаж пакетів акцій підприємств, що приватизують із залученням іноземних інвестицій за міжнародними договорами України [13, с. 34].

Найбільш важливою передумовою процесу здійснення іноземних інвестицій в економіку України на сучасному етапі господарського розвитку є надання урядових гарантій. Розгортання мережі ефективно діючих інвестиційних фондів і компаній та закріплення на законодавчому рівні основних засад їх функціонування є одним з найперспективніших напрямів залучення іноземного інвестиційного капіталу.

Так, при формуванні нових інвестиційних фондів та компаній в Україні доречно враховувати досвід розвинутих зарубіжних країн та врегульовувати особливості їх діяльності відповідними нормативно-

правовими актами, надаючи іноземним інвесторам державні гарантії. Саме держава має контролювати діяльність вищеназаних фінансових інститутів, оскільки в разі порушення зобов'язань ними вона нестиме збитки і зобов'язана буде відшкодувати певний розмір інвестиційних внесків та виконати інші зобов'язання перед іноземними інвесторами, що передбачені угодами.

Отже, в основі політики залучення іноземних інвестиційних ресурсів в економіку України повинна бути довгострокова стратегічна мета створення в країні високоорганізованого, цивілізованого та соціально-орієнтованого суспільства, що характеризується високим рівнем життя населення. Приплив іноземного капіталу сприятиме вирішенню проблеми поповнення внутрішніх заощаджень для активного фінансування розвитку промислових підприємств, забезпечить фінансування дефіциту поточного рахунку платіжного балансу та імпорту капітального обладнання для модернізації та реструктуризації економіки, а також сприятиме надходженню значної частини фінансових ресурсів у інноваційний розвиток. Сьогодні, в умовах економічної кризи, активізація процесу міжнародного інвестування повинна стати однією з найголовніших пріоритетів для України. Саме вдала інвестиційна політика держави є вирішальним чинником створення сприятливого правового режиму для іноземних інвестицій [14, с. 111].

Також, з метою активізації довгострокового інвестиційного кредитування в банківську політику необхідно внести ряд коректив.

По-перше, доцільним є здійснення комплексу регулятивних заходів Національного банку України, що направлені на підвищення стимулів банків до довгострокових кредитів, активно застосовуючи метод коректування діючих норм відрахувань у резерв НБУ в залежності від складу депозитів та структури активів.

По-друге, з метою стимулювання діяльності комерційних банків по залученню капіталу на основі емісії банківських акцій необхідно звільнити від оподаткування доходи, що отримані від цієї емісії.

Наступним кроком пожевлення інвестиційного процесу може бути введення в практику розміщення на спеціальних рахунках амортизаційних відрахувань, а також прибутку, направлено на чисті інвестиції. Ефективним засобом активізації довгострокового інвестування є посилення режиму роботи підприємств і всіх юридичних осіб з готівкою, стимулювання своєчасної здачі та оприбуткування готівки комерційних банків з метою нормалізації грошового обігу та зменшення частки готівки в структурі банківських балансів, застосовуючи пільги для підприємств, що здійснюють розрахунки в безготівковій формі та штрафи для порушників. Також необхідною є створення надійної системи захисту інвестиційних вкладень та страхування ризиків банків по довгостроковому кредитуванню [15, с. 16-17].

Іншим об'єктом державного регулювання, що надає великі можливості для активізації інвестиційних процесів є фондовий ринок. Саме він відіграє вагомий роль у забезпеченні підприємств додатковими інвестиційними ресурсами, у виборі напрямів капітальних вкладень, перерозподілі фінансових потоків, залученні заощаджень фізичних та юридичних осіб в інвестиційний процес. Метою державного регулювання ринку цінних паперів є: сприяння розвитку привабливого інвестиційного середовища, обмеження інфляції, інтеграція в систему міжнародних фінансових ринків, реструктуризація, досягнення соціальної стабільності у суспільстві.

Фондовий ринок є не тільки джерелом інвестицій, а й виступає у ролі одного з механізмів їх ефективного використання. Але дане функціональне призначення він виконує лише тоді, коли не домінують спекулятивні операції на ньому, коли цінні папери не втрачають інвестиційних якостей, коли вони не зводяться лише до одержання спекулятивного прибутку та контролю за власністю.

Отже, питання щодо інвестицій в Україні залишаються одними з найважливіших та складних. Подальше нарощування інвестиційної активності є вагомим чинником стабілізації та вирішення основних економічних та соціальних питань, структурної перебудови економіки, прискорення інтеграції України до співтовариства розвинутих країн.

На сучасному етапі господарського розвитку державна інвестиційна політика України повинна включати наступні пріоритетні напрямки інвестицій, а саме: розвиток та модернізацію паливно-енергетичного комплексу, ресурсозберігаючих технологій, розвиток інфраструктурних галузей з використанням інноваційних проектів, створення нових екологічно чистих виробництв, розвиток медицини та фармацевтичної промисловості, інвестування в галузі та виробництва, що сприяють підвищенню конкурентного рівня держави на світових ринках, інвестування та підтримку виробництв, що мають вагомий інноваційний потенціал, сприяння прискоренню темпів вибуття застарілого обладнання задля нарощування обсягів виробництва, підтримку вітчизняного виробника з метою забезпечення населення товарами народного споживання.

З метою активізації інвестиційної діяльності в Україні необхідним є розширення у законодавчому порядку сфери впливу та дій державного регулювання інвестиційної діяльності, яка повинна стати основою економічної політики держави. Рівень інвестиційної активності прямо пропорційно залежить від функціонування фінансово-кредитної системи, прибуткової діяльності підприємств та організацій, доходної політики бюджетів всіх рівнів та прибутків населення, від стану економіки держави в цілому. Підвищенню інвестиційної активності сприятиме подолання інфляції, що зробить можливим забезпечення функціонування довгострокових інвестиційних кредитів як основи капітального будівництва за ринкових умов, сприятиме активізації виробництва та нормалізації фінансово-економічного стану підприємств [16, с. 174].

Позитивний вплив на активізацію інвестиційної діяльності в Україні може здійснити наступне: залучення до інвестиційної діяльності всіх суб'єктів господарювання різних форм власності, впровадження

новітніх систем менеджменту, сприяння впровадженню науково-технічних розробок, страхування майна, активізація діяльності спеціальних вільних економічних зон, залучення до інвестиційної сфери заощаджень населення, ресурсів іноземних інвесторів та ефективного їх використання, фінансування стратегічно важливих та пріоритетних галузей економіки, сприяння розвитку конкурентоспроможних виробництв.

Безпечіальною умовою активізації інвестиційної діяльності в Україні є залучення ресурсів іноземних інвесторів і для досягнення максимально позитивної тенденції у цьому питанні потрібне кардинальне переформування вітчизняної економіки, підвищення її конкурентоспроможності, створення прогнозованого та стабільного бізнес середовища. Вдалим кроком у розв'язанні даних завдань може стати створення єдиного консолідованого нормативно-правового акту, який би чітко регулював правові відносини даної галузі та забезпечив би сприятливий режим для надходження іноземних інвестиційних ресурсів в економіку країни. Оскільки саме ефективна юридична система, ґрунтуючись, в першу чергу, на фундаментальних принципах ринкової економіки, надає могутнього стимулу для капіталовкладень, формує довіру до держави та надає інвесторам впевненості у захищеності своїх фінансових ресурсів.

На активізацію інвестиційної діяльності повинна бути направлена розробка реалістичної інвестиційної політики, яка б базувалась на можливостях бюджету та відбувалася б при одночасному формуванні сприятливого інституціонального інвестиційного середовища, для поліпшення якого необхідним є посилення прямої участі держави в інвестиційному процесі, тобто активізація підтримки інвестиційної діяльності на основі залучення бюджетних коштів в межах державного фінансування інвестиційних програм [17, с. 170].

З метою підвищення ефективності використання державних інвестицій необхідним є запровадження порядку укладання контрактів на спорудження об'єктів лише за результатами тендерів, узгодження відповідальності за порушення умов контракту на будівництво об'єктів, що здійснюється за рахунок Державного бюджету України, перехід від безповоротного бюджетного фінансування інвестицій у виробничій сфері до їх кредитування [18, с. 58].

Висновки. Отже, інвестиційна політика в Україні потребує розробки ефективної інвестиційної стратегії, цілі якої б базувались на реально існуючій ситуації в економіці країни та основною кінцевою метою б якої було створення сприятливого інвестиційного клімату. Для цього необхідне формування ефективного бюджетного розвитку, надання державних гарантій, проведення збалансованої зовнішньоекономічної політики, що має бути пов'язана з програмами технічного переоснащення вітчизняного виробництва.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зазначити, що для удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності, в першу чергу, необхідно покласти на державу функції гаранта стабільності інвестиційного клімату за допомогою розробки та проведення ефективної податкової, амортизаційної, цінової, кредитної політики; збільшити частку державного впливу на промислову політику; сприяти розвитку системи фінансово-кредитних інститутів; для банків, що здійснюють інвестиційне кредитування визначених державою пріоритетних проектів, створити систему пільгового оподаткування; за пріоритетними інвестиційними проектами знизити ставки кредитування, залучивши дешевші довгострокові кошти шляхом рефінансування; удосконалити нормативно-правову базу та невідкладно прийняти закони, які б сприяли активізації як внутрішніх так і зовнішніх інвесторів в Україні.

Виходячи із специфіки нинішньої ситуації в країні, необхідні зміни потрібно здійснити якомога скоріше, і позитивним моментом тут є те, що необхідність поліпшення інвестиційної ситуації в цілому усвідомлюється керівництвом держави, про що свідчить затвердження концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки [19], та створення Ради інвесторів при Кабінеті Міністрів України [20], до складу якої входять представники провідних компаній.

Стабільність, ефективність та справедливість – ось головні завдання, на вирішення яких, в першу чергу, повинен бути націлений державний механізм регулювання інвестиційної діяльності.

Безумовним успіхом у здійсненні інвестиційної політики є інвестиційне партнерство держави, суб'єктів реального і фінансового секторів та домогосподарств. Дане партнерство передбачає узгодження всіма суб'єктами інвестиційних відносин цілеспрямованої мотивованої інвестиційної діяльності, метою якої є підтримка та активізація інвестиційної політики за для досягнення структурних зрушень у розвитку національної економіки.

Отже, найнеобхіднішою умовою соціально-економічного розвитку України можемо вважати саме активізацію інвестиційної діяльності. Тому стимулювання інвестиційної активності є надзвичайно важливим питанням, що потребує ефективного державного управління через реалізацію комплексу заходів направлених на досягнення кінцевої мети – створення потужного інвестиційного потенціалу.

Література

1. Про концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки: постановва Кабінету Міністрів України № 384 від 01.06.1995 р., в останній редакції від 15.02.2002 р. // Урядовий кур'єр. – 1995 . – № 142.

2. Про заходи щодо реформування інвестиційної політики в Україні : указ Президента України № 576 від 18. 07. 1996 р., в останній редакції від 24.01.1997 р. // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 134-135.
3. Про Основні напрями інвестиційної політики на 1999-2001 роки : указ Президента України № 1004 від 18. 08. 1999 р. // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 167.
4. Про режим іноземного інвестування: Закон України № 93 від 19.03.1996 р., в останній редакції від 24.11.2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19.
5. Про утворення Українського центру сприяння іноземному інвестуванню : постанова Кабінету Міністрів України № 666 від 02.08.2005 р. // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 148.
6. Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій : указ Президента України № 1873 від 30.12.2005 р. // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 14.
7. Про утворення Національного агентства України з іноземних інвестицій та розвитку : постанова Кабінету Міністрів України № 48 від 28.01.2009 р. // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 24.
8. Угода про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності № 997_144 від 24.12.1993 р. // Офіційний Вісник України. – 2003. – № 37.
9. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002 – 2010 рр. : постанова Кабінету Міністрів України № 1801 від 28.12. 2001 р., в останній редакції від 08.11.2006 р. // Офіційний Вісник України. – 2002. – № 12.
10. Авер' янов В.Б. Державне управління в Україні : [навч. посіб.] / В.Б. Авер' янов. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1999. – С. 183 – 186.
11. Про інвестиційну діяльність: Закон України № 1560 – XII від 18.09.1991 р., в останній редакції від 15. 12. 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47.
12. Юхимчук В. Напрями вдосконалення державної інвестиційної політики та роль банків у її реалізації / В. Юхимчук // Світ фінансів. – 2008. – № 2 (15). – С. 151 – 156.
13. Крейдич І.М. Державне регулювання інвестиційної діяльності / І.М. Крейдич // Фондовий ринок. – 2008. – № 3. – С. 32 – 36.
14. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності / А.С. Музиченко. – К. : Наук. світ, 2001. – 345 с.
15. Ільяшенко А.Х. Державне регулювання макроекономічних умов інвестування / А.Х. Ільяшенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 6. – С. 16-18.
16. Залевська-Шишак А. Роль держави у стимулюванні інвестиційної активності в Україні / А. Залевська-Шишак // Світ фінансів. – 2006. – № 4 (9). – С. 170 – 177.
17. Чернецька Л.С. Структура і динаміка державних інвестицій в транзитивній економіці України: інституціональний аспект / Л.С. Чернецька // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 168 – 170.
18. Марцин В. С. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності в економіці України / В. С. Марцин // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5 (71). – С. 47-59.
19. Концепція Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008-2011 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України № 379 від 06.06.2007 р., в останній редакції від 28.05.2008 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 43.
20. Про утворення Ради інвесторів при Кабінеті Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України № 37 від 24.01.2007 р., в останній редакції від 09.07.2008 р. // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 22.

Надійшла 11.05.2010

УДК 339.727.22

А. А. КАРЕЛОВА, Т. В. МИХАЛЬЧИК
Хмельницький національний університет

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто суть іноземних інвестицій, основні засоби залучення іноземного капіталу в Україні та основні заходи стимулювання іноземного інвестування. Шляхи поліпшення іноземного інвестиційного клімату в Україні.

Essence of foreign investments is considered in the article, basic facilities of bringing in of foreign capital in Ukraine and basic measures of stimulation of the foreign investing. Ways of improvement of foreign investment climate are in Ukraine.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, іноземне інвестування, інвестиційний клімат держави.

Актуальність даної теми полягає в тому, що досвід багатьох країн світу показує доцільність залучення іноземних інвестицій. Для України, як і для інших постсоціалістичних країн, існує ряд перешкод на шляху здійснення цього процесу. При переході до нової системи ринкових відносин в Україні склалася непроста політична й економічна ситуація, відсутній відповідний інвестиційний клімат в країні, почалося послаблення деструктивних процесів. Основна причина наявності цих факторів – відсутність чіткої